

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma/Bütünleştirme Eğitimine İlişkin Farkındalıkları

Awareness of Social Studies Teacher Candidates Regarding Mainstreaming

Emine KARASU AVCI¹& Zehra Esra KETENOĞLU KAYABAŞI²

Geliş/Received: 16/02/2025

Kabul/Accepted: 18/06/2025

Öz

Bu araştırmada, özel gereksinimli öğrencilerin toplumsal hayata uyum sağlamalarında önemli bir yeri olan sosyal bilgiler dersi hakkında sosyal bilgiler öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye ilişkin farkındalıklarının nasıl olduğu ele alınmaktadır. Çalışmada nitel araştırma türlerinden olgubilim deseninde tasarlanmıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu 9 öğretmen adayı oluşturmaktadır olup, araştırma verileri, yazışma tekniği ile elde edilmiştir. Veriler NVIVO 11 programı kullanılarak içerik analizi ve betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik deneyimlerini özel eğitim okullarını ziyaret ve TÜBİTAK proje eğitimine katılım göstererek sağladıkları; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kaynaştırma ile ilişkisini bilgi aktarımı gerçekleştiren ve yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak gördükleri; etkili ve nitelikli bir kaynaştırma eğitimi için beklentilerin lisans eğitimi, öğretim programı ve özel gereksinimli bireylerin eğitimleri çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Araştırmanın sonucuna dayanarak SDÖP de özel gereksinimliler ve kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi kapsayan derslerin artırılması ve içeriklerinin pratiğe dayalı olması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kaynaştırma, bütünleştirme; öğretmen adayı, sosyal bilgiler, özel gereksinimli öğrenciler

Abstract

This research examines the level of awareness among social studies teacher candidates regarding mainstreaming-integration, which plays a crucial role in integrating students with special needs into social life. The phenomenological pattern, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of 9 participants. Research data was obtained using the correspondence technique. The data obtained was analysed using the content and descriptive analysis method using the NVivo 11 program. Inside the scope of the research, participants associated mainstreaming-integration with the concepts of integration, equality, and special education. Participants consider the practices that can be done within the scope of social studies course as evaluation, interest and teaching process. Participants stated their experiences regarding mainstreaming/integration as visiting special education schools and participating in TÜBİTAK project training. Participants see the relationship between the Social Studies Course Curriculum (SSCC) and inclusion as a structure that transfers knowledge and takes part in life. Also, participants' expectations for an effective and qualified mainstreaming develop within the framework of undergraduate education, curriculum, and education of individuals with special needs. It is recommended that the courses covering special needs and mainstreaming/integration education should be increased in SSCC and their content should be practice-based.

Keywords: Mainstreaming, integration, teacher candidate, social science, students with special needs.

¹ Sorumlu Yazar / Coreeponding author, Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı. Kastamonu, Türkiye. E-mail: eavci@kastamonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8070-6086>

² Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı. Kastamonu, Türkiye. E-mail: eketenoglu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0921-7658>

1. GİRİŞ

Özel gereksinimi olan bireyler; zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal olarak tipik gelişim gösteren akranlarından anlamlı düzeyde farklı gereksinimleri olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (ÖEHY, 2018). Bu bireylerin eğitimlerinin ne tür ortamlarda ve nasıl verilmesi gerektiği hususu özel eğitimin tarihsel sürecinde farklı şekillerde ele alınmıştır. Özel gereksinime ihtiyacı olan çocukların eğitimlerinin ilk gerçekleştirildiği ortamların ayrı yatılı/gündüzlü özel eğitim okulları olduğu bilinmektedir. Ancak günümüzde özel gereksinimli öğrenciler için tüm dünyada ve ülkemizde kaynaştırma-bütünleştirme eğitiminin daha fazla benimsendiği görülmektedir (MEB, 2020).

Kaynaştırma uygulamaları 1960'lı yıllardan itibaren tüm dünyada uygulanmaya başlanmıştır. 1970'li yıllarda kaynaştırma uygulamalarının Amerika Birleşik Devletleri'nde resmiyet kazanması birlikte bu uygulamalar zaman içinde yaygınlaşarak birçok ülkenin eğitim politikası haline gelmeye başlamıştır. Türkiye'de kaynaştırma ile ilgili uygulamaların tarihi incelendiğinde, 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile gündeme gelmiştir. Ardından 1997 yılında çıkarılan 573 sayılı "Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" gelmektedir. Güncel olarak ise 2018'de yürürlüğe giren "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği" ile de yaygın olarak benimsenmeye ve uygulanmaya geçilmiştir (Yazıcıoğlu, 2018).

Kaynaştırma; özel gereksinimi olan öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranları ile birlikte genel eğitim okullarında eğitim görmelerine fırsat sağlayan bir yaklaşımdır. Kaynaştırma eğitimi ile öğrencilerin psikolojik, sosyal ve akademik bağlamda arkadaşları ile bütünleşmesi ve onlara uyum sağlaması hedeflenmektedir. Kaynaştırma/bütünleştirme ile, özel gereksinimli bireyler, Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda eğitimlerini tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak akranları ile aynı sınıfta sürdürebilmektedirler (ÖEHY, 2018). Özel gereksinimli bireylerin yetersizlik durumlarına göre BEP Geliştirme Biriminin hazırladığı program uygulanmakta ve erken yaşlardan itibaren eğitimlerini sürdürmelerine olanak sağlanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2010). Kaynaştırma özel gereksinimi olan öğrencilerin sadece aynı sınıf ortamında, beraber eğitilmeleri anlamına gelmemekte olup aynı zamanda özel gereksinimi olan öğrencinin genel eğitim sınıflarında eğitimini özel eğitim desteği ile sürdürülmesi olarak ifade edilmektedir (Kargın, 2004).

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile özel gereksinimli bireyin eğitiminin en üst düzeyde gerçekleştirilmesinin sağlanması hedeflenmekte olup, uygun ortam düzenlemeleri ve destek odaları ile özel gereksinimli bireylerin desteklenmesi hedeflenmektedir (Karabulut, 2018; ÖEHY, 2018). Bunun yanı sıra kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile özel gereksinimli öğrencinin akranları ile iletişim kurmasının sağlanması ile sosyal kabulünün artırılması hedeflenmektedir (Sarı ve Seçil Karamuklu, 2021). Eğitim programları bireylerin toplumsallaşması çerçevesinde oluşturulmuştur. Sosyal bilgiler dersi de toplumsallaşmaya en çok vurgu yapan derslerden birini oluşturur (Karasu Avcı, 2016). Bu dersin amaçları doğrultusunda öğrenci yaşadığı çevre ve dünyayı tanıyabilecek, hak ve sorumluluklarına ilişkin farkındalık sahibi olabilecek, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli olarak kullanabilecek, çevreye ve kültürel mirasa duyarlılık kazanacaktır. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi ile elde edilecek temel kazanımlar bireyin bağımsızlaşmasına ve toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacaktır (İlk ve Açıkalm, 2018). Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler kaynaştırma eğitimi kapsamında diğer derslerinde olduğu gibi sosyal bilgiler dersini de tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte almaktadırlar. Sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimi olan öğrenciler bakımından amacına ulaşabilmesi bu dersi veren öğretmenin kaynaştırma/bütünleştirme yaklaşımına yönelik algısı ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Karasu-Avcı ve Ketenoğlu-Kayabaşı, 2023). Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme sürecine

dâhil edilmesi ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında en büyük görev öğretmene düşmektedir. Özel gereksinimli öğrencinin süreçten verim alabilmesi öğretmenlerin öğrenme sürecini doğru planlayabilmesi, bilgi ve becerisi, okul-aile ve toplumla iş birliği içinde çalışabilmesine bağlıdır (Yaylacı ve Aksoy, 2016). Bu durumun öğretmenin lisans eğitimi sürecinde kaynaştırmaya ilişkin kazandığı farkındalıklarla ilişkili olduğu yadsınamaz gerçeklerden biridir. Bu noktada öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin farkındalıklarının nasıl olduğunun tespiti önem kazanmaktadır.

Alanyazında sosyal bilgiler öğretimi ile kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi ilişkisini inceleyen çalışmaların bulguları, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve adaylarının kaynaştırma uygulamalarına yönelik genellikle olumlu bir tutuma sahip olduğunu, ancak bu süreçte çeşitli yetersizlikler ve ihtiyaçlarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin büyük bir kısmı, kaynaştırma öğrencileriyle etkili iletişim kurmakta, ders içeriğini uyarlamakta ve uygun değerlendirme yöntemleri geliştirmekte zorlandıklarını belirtmektedir (Topçu ve Katılmış, 2013; Kanat, 2015; Demirezen ve Akhan, 2016; İlk ve Açıklın, 2018; Yıldırım, 2019). Bazı çalışmalar, öğretmenlerin yeterli donanımına sahip olmadıklarını ve bu nedenle kaynaştırma uygulamalarında düşük öz yeterlik algısı taşıdıklarını göstermektedir (Ateş, 2018; Yaylacı ve Aksoy, 2016; Öztürk ve Akdal, 2022). Ayrıca, tipik gelişim gösteren öğrenciler ile kaynaştırma öğrencileri arasında sosyal bilgiler kavramlarına ilişkin algı farklarının bulunduğu, bu durumun sınıf içi bütünleştirme süreçlerini etkileyebildiği belirtilmiştir (Büyükalan ve Yaylacı, 2018). Diğer yandan, öğretmenlerin kaynaştırma sürecine ilişkin deneyimlerinin, özel eğitim bilgisi ve hizmet içi eğitimlerle desteklenmediği takdirde sınırlı kaldığı vurgulanmaktadır (Görmez, 2016; Tekintangaç, 2015; Ayvaz-Öztürk, 2020). Tüm bu çalışmaların ortak sonucu, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma ortamlarında daha etkili olabilmeleri için özel eğitim alanına ilişkin mesleki bilgi, yöntem ve materyal desteğine ihtiyaç duyduklarını ve bu alanda daha sistematik, işbirliğine dayalı ve yapılandırılmış bir eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar detaylıca incelendiğinde sadece Ateş (2018)'in sosyal bilgiler öğretmen adayları ile çalıştığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik farkındalıkları ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmaması araştırmacıları bu çalışmayı sürdürmeye sevk etmiştir.

Bu araştırmanın önemi, özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama uyum süreçlerinde kritik bir rol üstlenen sosyal bilgiler dersinin, öğretmen adaylarının farkındalıkları bağlamında değerlendirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine dair algı, deneyim ve beklentilerini incelemek, bu alandaki öğretim sürecinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeye katkı sağlamaktadır. Araştırma, öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramını nasıl tanımladıkları, bu süreci nasıl anlamlandırdıkları ve uygulamada ne tür deneyimlerle desteklendikleri gibi konulara ışık tutarak, eğitim fakültelerindeki lisans programlarının içeriksel yetersizliklerini ortaya koyacaktır. Aynı zamanda çalışma, öğretmen adaylarının hem kuramsal hem de uygulamalı bilgiye ihtiyaç duyduklarını göstererek, sosyal bilgiler öğretmenliği programlarında özel gereksinimli bireylere yönelik eğitimin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle araştırma, kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin nitelikli bir biçimde yürütülmesi için öğretmen eğitiminin yeniden yapılandırılmasına yönelik önemli veriler sunmakta ve eğitim politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmanın temel problemi “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik farkındalıkları nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, olay ve algıların ortaya konulmasında görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı araştırma türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilim; günlük yaşantımızda karşılaştığımız olaylar, deneyimler, algılar, kavramlar, yönelimler ve durumları derinlemesine anlamamıza yardımcı olan nitel araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilim, bireylerin hayatlarında geçirdikleri deneyimler sonucu bilinçli algılar/farkındalıklar ve duyularla ilgilidir (Creswell, 2021; Patton, 2014). Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Özel Eğitim dersi kapsamında kaynaştırmaya ilişkin edindikleri farkındalıkları ve deneyimlerini ortaya çıkarmak amaçlandığı için nitel modellerinden biri olan olgu-bilim tercih edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcı grubunu gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden dokuz öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmada amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme ile katılımcılar belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına uygun grubu ele alarak yaygın bir şekilde kullanılan ekonomik bir yöntem olarak bilinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmaya dahil edilen katılımcı grubunun araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmaya dahil olma ölçütlerini sağlamaları araştırmacılar tarafından belirlenmiştir. Bu ölçütler, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı'nda öğrenimlerini sürdürüyor olmaları ve Özel Eğitim dersini almış olmaları ölçütleridir. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Demografik Özelliklerine Yönelik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Sınıf Seviyesi
K1	Erkek	4. sınıf
K2	Kadın	4. sınıf
K3	Kadın	4. sınıf
K4	Kadın	4. sınıf
K5	Kadın	3. sınıf
K6	Erkek	4. sınıf
K7	Erkek	4. sınıf
K8	Kadın	4. sınıf
K9	Erkek	4. sınıf

Tablo 1 incelendiğinde 9 sosyal bilgiler öğretmen adayının araştırmaya katılım sağladığı görülmektedir. Katılım sağlayan öğretmen adaylarından 5'ini kadın, 4'ü erkek öğretmen adayları oluşturmaktadır. Katılımcıların sınıf seviyeleri incelendiğinde ise 8 öğretmen adayının 4.sınıf düzeyinde, 1 öğretmen adayının da 3.sınıf düzeyinde olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler nitel araştırma veri toplama tekniklerinden biri olan yazışma tekniği kullanılarak elde edilmiştir (Karasar, 2011). Yazışma tekniği; anket, mektup, yazılı testler gibi çeşitli veri toplama araçlarının kullanıldığı, çok miktarda verinin kısa zamanda, kolay ve ucuz yollarla elde edildiği veri toplama tekniğidir (Karasar, 2011). Çalışmada araştırmacılar açık uçlu ve kapalı uçlu olarak iki aşamalı bir yazışma formu hazırlamışlardır. Yazışma formunun ilk kısmında katılımcıların kişisel bilgilerine ilişkin kapalı uçlu 4 soru, ikinci kısmında ise açık uçlu 6 soru sorulmuştur.

Araştırmada sorular araştırmacılar tarafından kapsamlı bir literatür taraması yapıldıktan sonra özel eğitim alanında doktorasını tamamlamış iki uzmandan görüşü alınarak hazırlanmıştır. Uzman görüşü alınması sürecinde uzmanlardan birinin önerisi doğrultusunda öğretmen adaylarının deneyimleri doğrultusunda nitelikli kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında beklentilerinin neler olduğuna yönelik bir soru hazırlanmasına karar verilmiştir. Hazırlanan bu sorular üç öğretmen adayına uygulanarak çalışmanın pilot uygulaması yapılmıştır. Öğretmen adaylarının araştırma sorularına cevapları doğrultusunda soruların anlaşılabilirliği incelenmiştir. Pilot çalışmaya katılan üç öğretmen adayı araştırmaya tekrar dâhil edilmemiştir. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarına aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Kaynaştırma/bütünleştirme sizce nedir? Açıklayınız.
2. Sizce sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları nasıl olmalıdır? Açıklayınız.
3. Hiç özel gereksinimli bireylerin kaynaştırılmalarına yönelik bir uygulama yaptınız mı ya da bir uygulamada yer aldınız mı? Bu süreçte hangi etkinliği ya da uygulamayı yaptınız? Açıklayınız.
4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarını kapsayıp kapsamadığına yönelik görüşleriniz nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili ve nitelikli kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları yapabilmesi için beklentileriniz nelerdir? Açıklayınız.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada veriler araştırmacılar tarafından 2022-2023 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında araştırmaya katılmayı kabul eden 9 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan görüşme formu bu yarıyılıda eğitim-öğretim uzaktan eğitimle devam ettiği için öğretmen adaylarına Whatsup uygulaması üzerinden ulaştırılarak doldurmaları istenmiştir. Adaylara formu doldurmaları için 1 hafta süre tanınmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılardan elde veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Betimsel analiz, verilerin kuramsal ya da araştırma sorularına dayalı olarak belirlenen bir çerçeveye göre düzenlenmesi, tanımlanması ve sonrasında bu bulguların açıklayıcı biçimde yorumlanması aşamalarını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada araştırmacılar tarafından doldurulan formlar okunarak kavramsallaştırılmış, daha sonra mantıklı bir düzene konulmuş ve temalara ulaşılmıştır. Araştırma bulgularını destekleyen katılımcı görüşlerine de doğrudan alıntılarla bulgularda yer verilmiştir. Bu araştırma kapsamında güvenilirlik, elde edilen verilerin iki araştırmacı tarafından analiz edilmesi ve sonuçların karşılaştırılması durumu ile sağlanmaya çalışılmıştır. Güvenirlik, araştırmaya ait verilerin bir ya da birkaç araştırmacı tarafından analiz edilmesi ve sonuçların karşılaştırılması durumu olarak tanımlanabilir (Coolican, 2009). Araştırmacılar farklı düşündükleri konularda bir araya gelerek ortak bir karara varmak amacıyla görüş alışverişinde

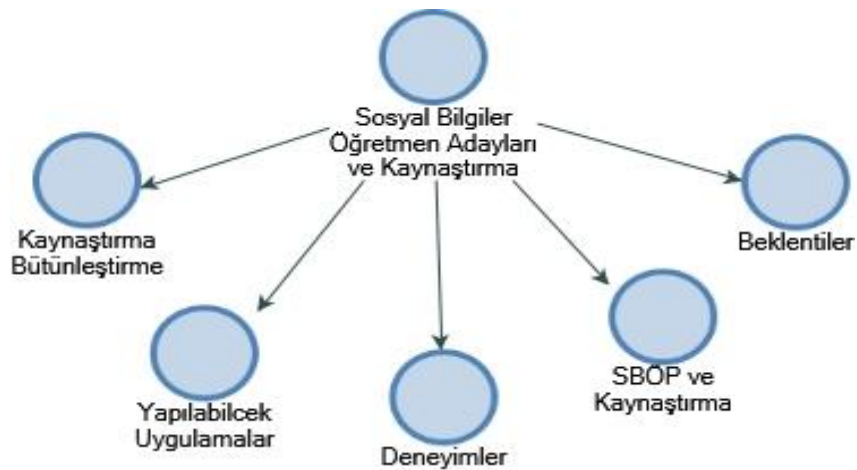
bulunmuş ve son ortak bir karara varmışlardır. Literatürde güvenilirliği sağlamak için izlenen bu adımlar analizci üçgenlemesi adıyla ifade edilmektedir. Analizci üçgenlemesi, aynı verilerin en az iki kişi tarafından bağımsız olarak analiz edilmesi ve bu analizlerin birbirleriyle karşılaştırılması olarak açıklanabilir (Patton, 2014). Araştırmanın geçerliği ise, araştırmacıların elde edilen verilere ilişkin aynı çıkarımlarda bulunması durumudur (Coolican, 2009). Bu araştırmada geçerlik, araştırmacıların araştırma verilerinden benzer sonuçları çıkardığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın geçerliğinin sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca araştırma sonuçlarına ilişkin katılımcıların görüşlerine doğrudan alıntılamalara yer verilerek de geçerlik desteklenmiştir.

2.4. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, veri toplama araçlarının uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Yayın Kurulu'nun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin farkındalıkları ve deneyimlerini ortaya çıkarmak amaçlandığı için nitel modellerinden biri olan olgubilim tercih edilmiştir. Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulunun 09.03.2023 tarihindeki toplantı sayısı 3 ve 29 karar sayısı ile araştırmanın etik izni alınmıştır.

3. BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye ilişkin farkındalıklarının incelendiği bu çalışmada 9 öğretmen adayından derinlemesine bilgiler alınarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen verilerden kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında ele alınan verilerden içerik analizi yoluyla beş tema ve on dört kategori elde edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan temalar Şekil 1'de verilmiştir:

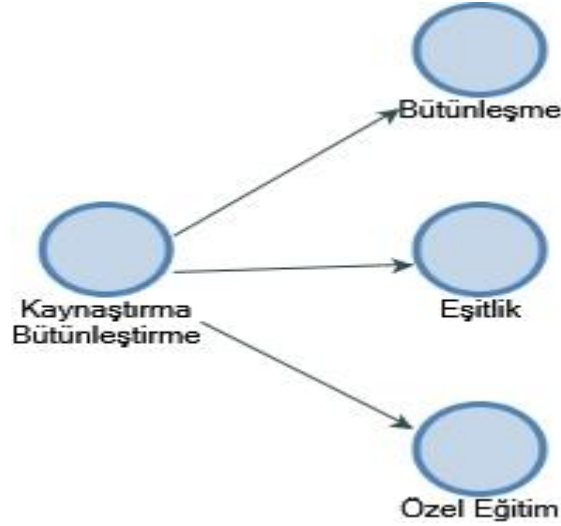
Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma/Bütünleştirmeye Yönelik Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye ilişkin görüşlerini incelemek üzere yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle "Kaynaştırma/Bütünleştirme",

“Yapılabilecek Uygulamalar”, “Deneyimler”, “SBÖP ve Kaynaştırma” ve “Beklentiler” temalarına ulaşılmıştır. İlk tema “Kaynaştırma/Bütünleştirme” olarak belirlenmiştir.

Tema 1. Kaynaştırma/Bütünleştirme

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik farkındalıklarının incelendiği bu araştırmada öğretmen adaylarına kaynaştırma/bütünleştirmenin ne olduğuna yönelik soru yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda kaynaştırma/bütünleştirme teması kapsamında “bütünleşme”, “eşitlik” ve “özel eğitim” olmak üzere üç kategori tespit edilmiştir. Ulaşılan tema ve kategoriler Şekil 2’de belirtilmiştir:

Şekil 2. Kaynaştırma/Bütünleştirme Temasına Yönelik Kategoriler

Şekil 2 incelendiğinde araştırmanın ilk teması olan kaynaştırma/bütünleştirme temasını oluşturan kategoriler görülmektedir. İlk kategori olan “bütünleşme” kategorisinde tipik gelişim gösteren akranlarla birlikte eğitim, topluluğa entegre edilme durumu, bireyleri farklılıkları ile birleştiren topluma kazandıran bağlayıcı unsur gibi kodlar ortaya çıkmıştır. Kaynaştırma/bütünleştirme temasının ikinci kategorisi olan “eşitlik” kategorisinde ise eşit şartlarda eğitim sağlamak ve farklı gereksinimli bireylerin normal bireylerden farksızmış gibi bir arada eğitim alması kodlarının oluşturulduğu görülmüştür. Kaynaştırma/bütünleştirme temasının son kategorisi olan “özel eğitim” kategorisinde ise gerektiğinde sınıfa dâhil etme ve özel ilgi ve özel eğitime ihtiyacı olan birey kodlarının oluşturulduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramlarını topluma entegre etme, eşitlik ve özel eğitim bağlamında ele almaları yetersiz bilgiye sahip olduklarını düşündürmektedir. Ayrıca katılımcıların ifadeleri incelendiğinde bütünleştirmeye hiç yer vermedikleri tespit edilmiştir. Geleceğin öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme kapsamında yetersiz bilgiye sahip olmaları özel gereksinimli bireylerin sosyal kabullerini engelleyeceği gibi nitelikli eğitim almalarını da güçleştireceği düşünülmektedir. Bazı öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme temasına ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

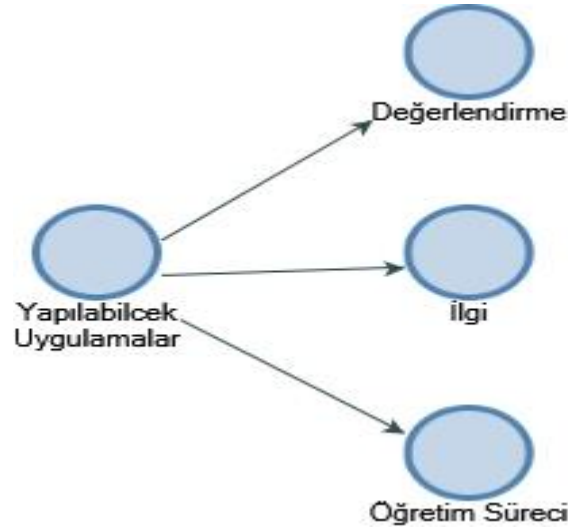
Bence kaynaştırma bireyselleştirilmiş eğitim programına tabi tutulan öğrencinin tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim görmesidir. (K6)

Özel gereksinimli öğrencilerin, diğer öğrencilerle birlikte aynı ortamlarda ve aynı şartlarda eğitim alması olarak tanımlayabilirim. (K8)

Kaynaştırma bence gerektiğinde özel gereksinimli öğrencilere sınıf ortamında yer vermek ve öğretmen tarafından özel olarak ilgilenilmesidir. (K9)

Tema 2. Yapılabilecek Uygulamalar

Sosyal bilgiler öğretmenliği programında eğitim alan katılımcıların kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik farkındalıklarının incelendiği bu çalışma adayların öğretmen olduklarında karşılaşacakları ve eğitim-öğretim sağlayacakları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sosyal bilgiler dersinin giriş sürecinde, dersin işleniş sürecinde ve dersi sonlandırma aşamalarında ne tür uygulamalar yapabileceklerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen verilere göre ikinci tema olan “yapılabilecek uygulamalar” teması elde edilmiştir. Bu tema altında ise “değerlendirme”, “ilgi” ve “öğretim süreci” kategorileri tespit edilmiştir. Ulaşılan tema ve kategoriler Şekil 3’te sunulmuştur:

Şekil 3. Yapılabilecek Uygulamalar Temasına Yönelik Kategoriler

Şekil 3’te öğretmen adaylarının öğretmen olacakları süreçte eğitim-öğretim verdikleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine hangi uygulamaları yapacaklarına ilişkin kategoriler sıralanmaktadır. Yapılabilecek uygulamalar temasının ilk kategorisi olan “değerlendirme” kategorisinde değerlendirme yaparken farklılıkları gözeterek değerlendirme yapma ve sınavları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine uygun hazırlama kodlarının oluşturulduğu görülmektedir. Yapılabilecek uygulamalar temasının ikinci kategorisi olan “ilgi” kategorisini ise ekstra ilgi ve imkân sağlamak, sınıf dinamiğine ayak uydurmasını sağlamak ve pozitif ayrımcılık yapmak kodlarının oluşturulduğu tespit edilmiştir. Yapılabilecek uygulamalar temasının son kategorisi olan “öğretim süreci” kategorisini ise derste ön plana çıkarma, derse dâhil etme, tüm sınıfın katılımını içeren etkinlikler hazırlama, görseller kullanarak ders anlatımı yapma, ders planında özel etkinlikler hazırlama ve uygulama kodlarının oluşturulduğu görülmektedir. Bazı öğretmen adaylarının yapılabilecek uygulamalar temasına ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencimi gerek sınıf içi ve sınıf dışı sınıfın dinamiğine ayak uydurmasına çalışırım. (K4)

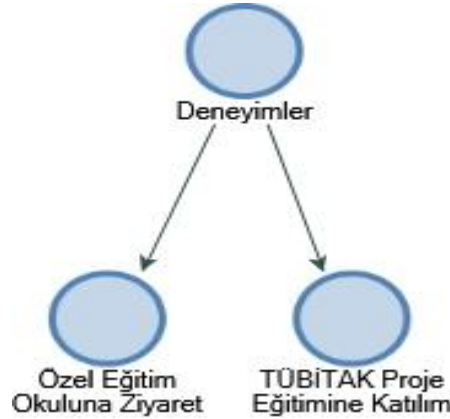
Tüm sınıfın katılım gösterebileceği farklılıkların sorun olmadığını kanıtlar nitelikte etkinlikler yapabilirim. (K6)

Özel öğrencilerimin dikkatini çekecek videolar, görseller kullanarak konuyu anlamalarını sağlarım. (K8)

Özel gereksinimli öğrencimi derslere katarak diğer öğrencilerden soyutlanmamasını sağlayabilirim. (K9)

Tema 3. Deneyimler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik farkındalıklarının incelendiği bu araştırmada öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik herhangi bir uygulamada yer alıp almadıkları ve bu süreçte hangi etkinliği ve uygulamayı yaptıklarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden elde edilen verilere göre araştırmanın üçüncü teması olan “Deneyimler” teması oluşmuştur. Deneyimler teması kapsamında “özel eğitim okuluna ziyaret” ve “TÜBİTAK proje eğitimine katılım” kategorileri oluşturulmuştur. Elde edilen tema ve kategoriler Şekil 4’te sunulmuştur:

Şekil 4. Deneyimler Temasına Yönelik Kategoriler

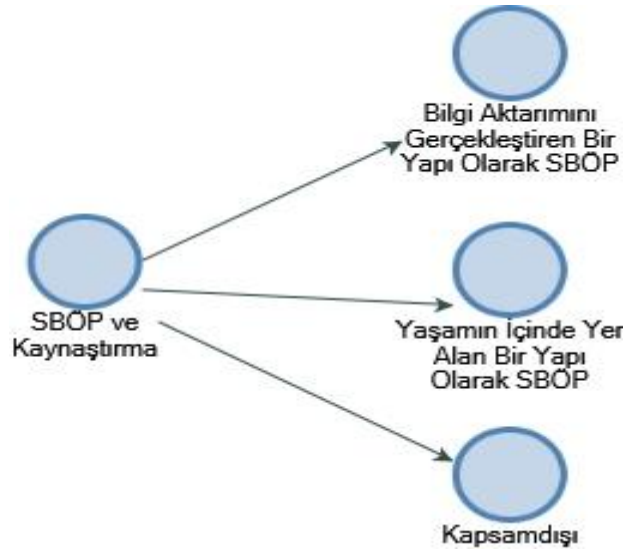
Şekil 4’te öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik deneyimlerinin ve uyguladıkları etkinliklerin neler olduğuna yönelik oluşturulan kategoriler görülmektedir. Özel eğitim okullarına ziyaret kategorisini özel eğitim okullarını ve özel eğitim rehabilitasyon merkezlerini ziyaret kodları oluştururken, TÜBİTAK proje eğitimine katılım kategorisini ise eğitime katılım ve drama gösterisi hazırlayıp video kaydına alma kodlarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Bazı öğretmen adaylarının deneyimler temasına yönelik görüşleri aşağıda sunulmuştur:

Kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerini genel eğitim sınıflarında görüyoruz. Ben özel gereksinimli öğrencileri gözlemleme fırsatı buldum diyelim. Topluma hizmet uygulaması dersi kapsamında özel eğitim okuluna gitmiştim. Birkaç haftalık süren ziyaretimde özel gereksinimli öğrencileri gözlemleme fırsatı buldum. (K2)

TÜBİTAK projesi kapsamında katılımcı olarak, özel gereksinimli bireylerin yaşayacağı zorluklarla ilgili doğru ve yanlış uygulamaların örneklendirildiği bir drama yapıp bunu videoya aldık. Ardından oluşturduğumuz video kaydı bize izletilerek üzerine konuştuk. (K6)

Tema 4. SBÖP ve Kaynaştırma

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik farkındalıklarının incelendiği bu araştırmada öğretmen adaylarına sosyal bilgiler öğretim programının kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarını kapsayıp kapsamadığı ve kapsadığına yönelik fikirleri varsa hangi bağlamda nasıl kapsadığına yönelik sorular yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen verilere göre SBÖP ve kaynaştırma temasına ulaşılmış olup bu tema altında ise “bilgi aktarımını gerçekleştiren bir yapı olarak SBÖP, “yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP” ve “kapsam dışı” kategorileri oluşmuştur. Elde edilen tema ve kategoriler Şekil 5’te sunulmaktadır:

Şekil 5. SBÖP ve Kaynaştırma Temasına Yönelik Kategoriler

Şekil 5 incelendiğinde “bilgi aktarımını gerçekleştiren bir yapı olarak SBÖP” oluşturulan kategoriye farklılıklarla bir arada yaşamayı aktarma ve özel eğitim dersi içererek bilgilendirme yapma kodları oluşturmaktadır. “Yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP” kategorisini ise daima hayatın içinde olmak, her vatandaşı kapsamı, hayatın kendisi, sosyalleştirme ve her alanda var olmayı hedefleme kodlarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Son kategori olarak “kapsam dışı” kategorisini ise kaynaştırma/bütünleştirmeyi kapsamayan kodlar oluşturduğu görülmektedir. Bazı öğretmen adaylarının bilgi aktarımını gerçekleştiren ve yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP temasına ait düşünceleri aşağıda sıralanmıştır:

Sosyal bilgiler dersinin adında da anlaşılacağı üzere içerisinde sosyallik barındıran bir ders. Kaynaştırma raporu olan bireyler de bir sınıf ortamına yerleştirilerek onun diğerlerinden farklı olmadığını ve birlikte sosyalleşebileceklerini hedeflemekteyiz. Bu nedenle sosyallik barındırmaktadır. (K3)

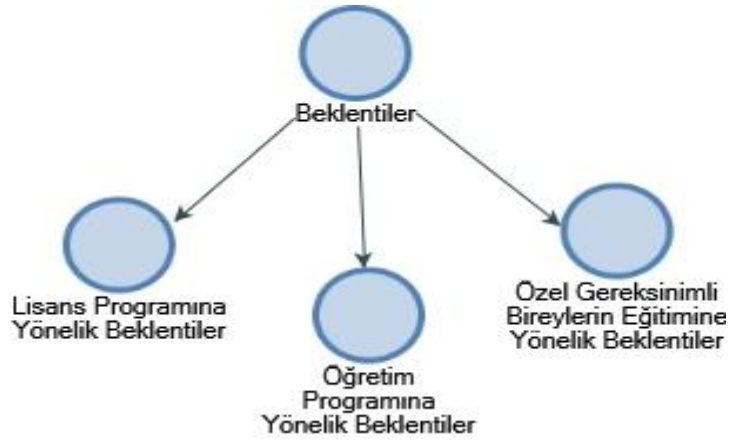
Sosyal bilgiler dersine ve öğretim programına değinecek olursam; vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen bir dersin öğretmeni öğrencilere farklılıkların kötü olmadığını toplumda birçok farklı sebepten dolayı kendilerinden farklı bireylerin de olabileceğini ve bunun anormal bir durum olmadığını öğrencilere aktarabilmesi için önemlidir. (K6)

Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında son sınıf öğrencilerine özel eğitim dersi veriliyor ve bu sayede kaynaştırma/bütünleştirme dâhil pek çok özelliğe sahip öğretmenler yetiştiriyor diye düşünüyorum. (K8)

Evet bence sosyal bilgiler öğretim programı kaynaştırma bütünleştirmeyi kapsamaktadır. Çünkü sosyal bilgiler dersi iyi ve etkili vatandaş yetiştirmektir. Sosyal bilgiler dersi her vatandaş kapsadığı için bu özelliği yansıtmaktadır. (K9)

Tema 5. Beklentiler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik farkındalıklarının incelendiği bu araştırmada etkili ve nitelikli kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi yapılabilmesi için beklentilerinin neler olduğuna yönelik öğretmen adaylarına yöneltilen soru neticesinde beklentiler teması ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarından elde edilen cevaplarla ortaya çıkan beklentiler temasını “lisans programına yönelik beklentiler”, “öğretim programına yönelik beklentiler” ve “özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik beklentiler” kategorileri oluşturmuştur. Beklentiler teması ve temayı oluşturan kategoriler Şekil 6’da sunulmuştur:

Şekil 6. Beklentiler Temasına Yönelik Kategoriler

Araştırmanın beklentiler temasını içeren Şekil 6 incelendiğinde “lisans programı”, “öğretim programı” ve “özel gereksinimli bireylerin eğitimi” olarak üç farklı başlıkta kategorilerin oluştuğu görülmektedir. “Lisans programına yönelik beklentiler” kategorisi incelendiğinde özel gereksinimli bireylerle ilgili daha fazla ders ve detaylı pedagojik eğitim kodların oluştuğu tespit edilmiştir. Araştırmanın “öğretim programına yönelik beklentiler” kategorisinde ise geniş ve kapsamlı bir şekilde kaynaştırma bütünleştirme, konu ve kazanımların özel gereksinimli bireyler için uyarlanması, kaynaştırma öğrencileri için programın detaylı hazırlanması, BEP uygulamasını kolaylaştıran değişiklikler ve öneriler içermesi gerektiği ve uygulama derslerinin eklenmesi gibi kodlar tespit edilmiştir. Araştırmanın “özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik beklentiler” kategorisinde ise ekstra çaba ve nitelikli eğitim gibi kodların oluşturduğu görülmüştür. Beklentiler temasına ilişkin öğretmen adaylarının bazılarının düşünceleri aşağıda sıralanmıştır:

Sosyal bilgiler öğretim programı hazırlanırken kaynaştırma öğrencilerini de kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır diye düşünmekteyim. Örneğin kazanımı bir etkinlik üzerinden anlatmak gerektiğinde bunu kaynaştırma raporu olan öğrencilerin de anlayacağı düzeye indirgenmelidir. (K3)

Benim lisans öğrenimim boyunca özel gereksinimli bireyler için yapılması gereken kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi için daha detaylı pedagojik eğitim verilmedi. Sadece bir iki dersle bu işin üstesinden gelemeyeceğimizi belirtmek isterim. (K4)

Geniş ve kapsamlı bir şekilde kaynaştırma ve bütünleştirmeye yer vermeli diye düşünüyorum. (K5)

Sosyal bilgiler öğretim programında özel gereksinimli çocuklar için bireyselleştirilmiş eğitim programlarına uygulanmasını kolaylaştıracak değişiklikler veya öneriler eklenmeli diye düşünüyorum. (K6)

Benim bu araştırma aracılığıyla bahsetmek istediğim en büyük beklenti kaynaştırma öğrencilerinin akranlarıyla birlikte nitelikli bir eğitim almasıdır. (K7)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada öğretmen adayları kaynaştırma/bütünleştirme kavramını bütünleşme, eşitlik ve özel eğitim kategorilerinde açıklamaktadırlar. Bu kategorilere ilişkin geliştirilen kodlar incelendiğinde öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramlarını topluma entegre etme, eşitlik ve özel eğitim olarak ele almaları bu konu ile ilgili yetersiz ya da bu alandaki bilgi düzeylerinin sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının görüşlerinde bütünleştirmeye hiç yer vermedikleri de görülmektedir. Nitekim gelecekte eğitim ortamlarında

görev alacak öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına ilişkin bilgi eksiklikleri, özel gereksinimli bireylerin hem sosyal kabul süreçlerini olumsuz etkileyebilecek hem de bu bireylerin nitelikli ve kapsayıcı bir eğitim hizmetine erişimini zorlaştırabilecek potansiyel riskler barındırmaktadır.

Ateş (2018) çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin yeterlilik düzeylerinin orta düzey olduğunu tespit etmiştir. Ancak öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilere yeterlilik düzeylerinin sınırlı anlama düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum öğretmen adaylarına lisans eğitimleri sürecinde aldıkları Özel Eğitim dersinin yeterli düzeyde yarar sağlayamadığını göstermektedir. Bu araştırmaya paralel olarak alanyazındaki çalışmalar benzer sonuçlar göstermektedir. Karasu Avcı ve Ketenoglu Kayabaşı (2023) çalışmalarında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramlarına ilişkin eşitlik, doğa, bütünleşme, eşya, yiyecek, yapı, gereklilik, insan vücudu gibi olumlu yönde metaforlar geliştirdikleri görülmektedir. Aker (2014) çalışmasında, öğretmen adaylarının kaynaştırma ile ilgili tutumlarının Özel Eğitim ya da Kaynaştırma gibi dersler almaları ile konuya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmalarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Karabulut vd., (2021) çalışmalarında, öğretmenlerin kaynaştırma kavramına yönelik zenginlik, yetersizlik, iş birliği, durum, farklılık, eğitim süreci gibi olumlu ve olumsuz tutumlar içeren metaforlar geliştirdiklerini ortaya çıkarmışlardır.

Sosyal bilgiler dersi kapsamında yapılabilecek uygulamalar “değerlendirme”, “ilgi” ve “öğretim süreci” kategorilerine ayrılmıştır. Değerlendirme kategorisinde farklılıkları gözeterek değerlendirme yapma ve sınavları kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin seviyelerine uygun hazırlama kodları oluşmuştur. İlgi kategorisinde ekstra ilgi ve imkân sağlamak, sınıf dinamiğine ayak uydurmasını sağlamak ve pozitif ayrımcılık yapmak kodlarının olduğu görülmektedir. Öğretim süreci kategorisini ise derste ön plana çıkarma, derse dâhil etme, tüm sınıfın katılımını içeren etkinlikler hazırlama, görseller kullanarak ders anlatımı yapma, ders planında özel etkinlikler hazırlama ve uygulama kodlarının olduğu tespit edilmiştir. Öztürk ve Akdal (2022) çalışmalarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli çocuklara öğrenme ve öğretme sürecinde yeterli ilgiyi gösteremedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Diğer yandan Demirezen ve Akhan (2016) çalışmalarında, sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin öğrenme ve öğretme sürecinde kaynaştırma eğitiminin önemini farkında oldukları ve özel gereksinimli öğrencilere ilgi gösterdiklerini tespit etmişlerdir. Ancak öğretmenlerin ne yapmaları gerektiğini tam olarak bilememeleri istenilen düzeyde performans göstermelerine de engel teşkil etmektedir.

Öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik deneyimlerinin ve uyguladıkları etkinliklerinin neler olduğuna ilişkin oluşturulan kategorilerin özel eğitim okullarını ziyaret ve TÜBİTAK proje eğitimine katılım şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Karasu-Avcı ve Ketenoglu-Kayabaşı (2023) çalışmalarında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının özel gereksinimli çocuklara ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Hacısalihoğlu Karadeniz (2017) ise çalışmasında, Özel Eğitim dersinin öğretmen adayları için olumlu açıdan katkıları olduğunu tespit etmiştir. Öğretmen adayları bu dersin, kaynaştırma uygulamalarının kavranmasını sağladığı ve özel gereksinimli çocuklara yönelik duyarlılıklarını artırdığını belirtmişlerdir.

SBDÖP’nın kaynaştırma/bütünleştirmeyi kapsayıp kapsamadığına yönelik öğretmen adaylarının görüşlerinin bilgi aktarımı gerçekleştiren bir yapı SBÖP, yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP ve kapsam dışı kategorilerinde toplandığı görülmektedir. Bilgi aktarımı gerçekleştiren bir yapı olarak SBÖP olarak oluşturulan kategoride farklılıklarla bir arada yaşamayı aktarma ve özel eğitim dersi içerecek bilgilendirme yapma kodları oluşmuştur. Yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP kategorisinde daima hayatın içinde olmak, her vatandaşın kapsamı, hayatın kendisi, sosyalleştirme ve her alanda var olmayı hedefleme

kodları oluşmuştur. Kapsamdışı kategorisinde ise öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeyi kapsamayan kodlar oluşturdukları görülmektedir. Öztürk ve Akdal (2022) çalışmalarında sosyal bilgiler dersi sayesinde özel gereksinimli öğrencilere vatandaşlık becerileri kazandırılabilceğini ve böylece bu bireylerin topluma uyum sağlamalarının kolaylaşabileceğini belirtmektedirler. Demirezen ve Açıl (2020) çalışmalarında, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler öğretmenine yönelik pozitif metaforlara sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Akay (2023) çalışmasında, sosyal bilgiler ders kitaplarının işitme kaybı yaşayan öğrencilerin yaşadıkları sınırlılıklara uygun tekrar düzenlenebileceğini belirtmektedir.

Öğretmen adaylarının etkili ve nitelikli kaynaştırma uygulamaları yapabilmeleri için beklentileri lisans programı, öğretim programı ve özel gereksinimli bireylerin eğitimi olarak üç kategoride gruplandırılmıştır. Lisans programına yönelik beklentiler kategorisinde özel gereksinimli bireylerle ilgili daha fazla ders ve detaylı pedagojik eğitim kodların olduğu görülmektedir. Öğretim programına yönelik beklentiler kategorisinde geniş ve kapsamlı bir şekilde kaynaştırma bütünleştirme, konu ve kazanımların özel gereksinimli bireyler için uyarlanması, kaynaştırma öğrencileri için programın detaylı hazırlanması, BEP uygulamasını kolaylaştıran değişiklikler ve öneriler içermesi gerektiği ve uygulama derslerinin eklenmesi şeklinde kodlar oluşturulmuştur. Özel gereksinimli bireylerin eğitime yönelik beklentiler kategorisinde ise ekstra çaba ve nitelikli eğitim kodlarının olduğu görülmektedir. İlk ve Açılın'ın (2019) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma eğitimi ile ilgili hiçbir eğitim almadıklarını ve bu konuda kendilerini yeterli hissetmediklerini belirtmektedirler. Orel, Zerey ve Töret (2004) çalışmalarında, kaynaştırma dersinin sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında olumlu açıdan değişikliğe sebep olduğunu tespit etmişlerdir. Gözün ve Yıkılmış (2004) çalışmalarında, kaynaştırma programının öğretmen adaylarının tutumlarını olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Ayvaz-Öztürk (2020) çalışmasında, sosyal bilgiler dersinde yapılan kaynaştırma uygulamalarında program, veli, fiziki alt yapı ya da okul yönetimi ile ilgili birtakım problemlerin yaşadığını tespit etmiştir. Mertoğlu vd., (2020) çalışmalarında, kaynaştırma eğitimi alan öğretmen adaylarının almayan öğretmen adaylarının göre görüşlerinde olumlu yönde değişimler olduğu görülmektedir. Öztürk ve Akdal (2022) çalışmalarında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin en fazla sorun yaşadıkları konunun Bireysel Eğitim Programı (BEP) olduğunu belirtmektedirler. Farklı olarak, Demirezen ve Açıl (2020) çalışmalarında, öğrenme ve öğretme sürecinde sınıf ortamının kaynaştırma öğrencilerine uygun hale getirilmesinin ve öğretimin öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesinin önemine dikkat çekmektedirler. Yaylacı ve Aksoy (2016) çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin öğrenme ve öğretme sürecini planlayabilme ve düzenleyebilmede gerekli bilgi ve becerilere sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Ancak öğretmenlerin mesleki gelişim sağlayabilme ile izleme ve değerlendirme süreçlerinde yetersiz olduğu görülmektedir. Bu noktada araştırma sonucu ile benzer olarak öğretmenlerin kendilerini yeterli görmedikleri anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramını “bütünleşme, eşitlik ve özel eğitim” kategorilerinde açıkladıkları, sosyal bilgiler dersi kapsamında yapılabilecek uygulamaları “değerlendirme”, “ilgi” ve “öğretim süreci” kapsamında değerlendirdikleri, öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirmeye yönelik deneyimlerinin ve uyguladıkları etkinliklerinin özel eğitim okullarını ziyaret ve TÜBİTAK proje eğitimine katılım şeklinde olduğu, SBDÖP ile “bilgi aktarımı gerçekleştiren bir yapı SBÖP”, “yaşamın içinde yer alan bir yapı olarak SBÖP” ve “kapsamdışı” olarak ilişki kurdukları ve öğretmen adaylarının etkili ve nitelikli kaynaştırma uygulamaları yapabilmeleri için “lisans programı”, “öğretim programı” ve “özel gereksinimli bireylerin eğitimi” şeklinde beklentilerini belirttikleri görülmektedir.

Araştırma sonuçlarından hareketle öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- SDÖP de özel gereksinimliler ve kaynaştırma/bütünleştirme eğitimini kapsayan derslerin artırılması ve içeriklerinin pratiğe dayalı olması önerilmektedir.
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yer aldıkları ve katılmayı planladıkları öğrenci projeleri ve etkinliklerde özel gereksinimlileri temel alan çalışmalar yapmalarının desteklenmesi önerilmektedir.
- Eğitim fakültelerinde yer alan “Özel Eğitim ve Kaynaştırma” dersinin pratiğe dayalı ve örnek olaylar üzerinden sürecin işlenilmesi akademisyenlere önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, E. (2023). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının kaynaştırma/bütünleştirme ortamındaki işitme kayıplı öğrencilerin kullanımı açısından incelenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(5), 724-741.
- Aker, G. (2014). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi hakkındaki tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, R. C. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik öz yeterlik inançlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayvaz Öztürk, S. (2020). Kaynaştırma eğitime ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*. 3(1), 70-89.
- Büyükalın, S. & Yaylacı, Z. (2018). Normal gelişim gösteren öğrencileri ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 679-697. <https://doi.org/10.21565/oelegitimdergisi.376764>
- Coolican, H. (2009). *Research methods and statistics psychology*. London: Hodder Education.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev.: M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demirezen, S. & Açıl, F. B. (2020). Ortaokul kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki görüşleri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 278-294.
- Demirezen, S. & Akhan, N. E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(USBES Özel Sayı II), 1206-1223.
- Görmez, E. (2016). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 144-158.
- Gözün, Ö. & Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000081
- Hacısalıhoğlu-Karadeniz, M. (2017). Öğretmen adaylarının özel eğitim ve kaynaştırma eğitiminde matematik uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1/12), 119-158.
- İlk, G. & Açıkalın, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 219, 57-88.

- Karabulut, A. (2018). *Bütünleştirmede destekleyici özel eğitim hizmetleri: Danışmanlık, sınıf içi destek ve kaynak oda*. M. Çitil (Editör). *Özel Eğitimde Bütünleştirme* (s. 41-54). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Karabulut, H. A., Uçar, A. S., Yılmaz, Y. & Uçar, K. (2021). Öğretmenlerin kaynaştırma kavramına ilişkin metaforik algıları. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 1-17. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1218307>
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000080
- Kanat, H. (2015). *Kaynaştırma öğrencisi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaptıkları eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş ve önerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasu Avcı, E. (2016). *Toplumsal Kimliğin Oluşumunda Sosyal Bilgiler Dersinin Rolünün İncelenmesi: Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1924-2010)*. Doktora tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu Avcı, E. & Ketenoğlu Kayabaşı, Z. E. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme kavramına yönelik metaforik algıları*. Fethi Kayalar (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Öncü ve Çağdaş Çalışmalar*, içinde (149-166). İzmir: Duvar Yayınevi.
- Kot, M., Sönmez, S., Yıkılmış, A. & Çiftçi Tekinarslan, İ. (2015). İlkokul 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 231-246.
- Mertoğlu, H., Taymaz Sarı, O., Pasmaz, A. & Balçın, M. D. (2020). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamaları yeterlikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 51, 131-154. <https://doi.org/10.15285/maruaeabd.533609>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2010). *Okullarımızda (3N 1 K) Neden, Nasıl, Niçin: Kaynaştırma Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Orel, A., Zerey, G. & Töret, Z. (2004) Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000076
- ÖEHY (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 07.07.2018 tarihli ve 30.471 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.
- Öztürk, D. & Akdal, D. (2022). Sınıflarında özel gereksinimli öğrencileri olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin bütünleştirme ortamlarında sosyal bilgiler öğretimine ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 61, 453-484.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün, S. B. Demir, Çev) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sarı, H., & Seçil Karamuklu, E. (2021). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal kabullerini artırmaya yönelik sınıf arkadaşlarına sunulan yaratıcı drama yönteminin etkililiğinin incelenmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 3(2), 99-123.

- Tekintangaç, Y. (2015). *Özel eğitim sınıfında çalışan öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri (Ağrı ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topçu, E. & Katılmış, A. (2013). Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alan ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 3(3), 48-81.
- Yaylacı, Z. & Aksoy, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(6), 19-40.
- Yıldırım, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlilikleri: Samsun ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1), 92-110. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.420028>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Research Article

Awareness of Social Studies Teacher Candidates Regarding Mainstreaming

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Farkındalıkları

Emine KARASU AVCI & Zehra Esra KETENOĞLU KAYABAŞI

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Mainstreaming is an approach that allows students with special needs to receive education in general education schools with their typically developing peers. Mainstreaming is aimed at helping students to integrate with their friends and adapt to them in a psychological, social, and academic context. With mainstreaming, a program is created according to the differences of individuals, and they are allowed to continue their education from an early age (MoNE, 2010). Students who need special education take the social studies course with their peers, and all courses are within the scope of mainstreaming. The ability of the social studies course to achieve its purpose for students with special needs is directly proportional to the teacher's perception of mainstreaming (Karasu Avcı and Ketenoglu Kayabasi, 2023). The most significant responsibility in including students with special needs in the learning process and meeting their educational needs falls on the teacher. The ability of students with special needs to benefit from the process depends on teachers' ability to correctly plan the learning process, their knowledge and skills, and their ability to cooperate with the school, family, and society (Yaylacı and Aksoy, 2016). Undeniably, this situation is related to the awareness that teachers gained regarding mainstreaming during their undergraduate education. In this context, it becomes essential to determine teacher candidates' awareness regarding mainstreaming. The lack of any study addressing the awareness of social studies teacher candidates regarding mainstreaming prompted the researchers to continue this study. In this regard, the main problem of this research was the awareness of social studies teacher candidates regarding mainstreaming.

Method

The phenomenological pattern was used. This model was preferred because it tried to reveal the experiences of social studies teacher candidates by addressing their awareness of mainstreaming. The participant group of this research consists of 9 teacher candidates who voluntarily accepted to participate. For this reason, criterion sampling, one of the purposeful sampling types, was used in the study. The criteria in this research were determined as the teacher candidates continuing their education in the Social Studies Teaching Undergraduate Program and taking the Special Education course. In the study, data was obtained using the correspondence technique, one of the qualitative research data collection techniques. The data obtained in the research were analyzed using content analysis.

Results and Discussion

In this study, in which the awareness of social studies teacher candidates regarding mainstreaming/integration was examined, in-depth information was obtained from 9 teacher candidates and subjected to content analysis. Codes, categories, and themes were created from the data obtained. Five themes and fourteen categories were obtained from the data handled within the scope of the research through content analysis. With the data obtained from the interviews conducted to examine the views of social studies teacher candidates on mainstreaming/integration, the themes of "Mainstreaming/Integration", "Practices That Can Be

Done", "Experiences", "SSCC and Mainstreaming " and "Expectations" were reached. In line with the opinions of teacher candidates, three categories were identified within the scope of the theme of mainstreaming/integration: "integration", "equality" and "special education". According to the data obtained from teacher candidates, the second theme, "applications that can be done", was obtained. Under this theme, the categories of "evaluation", "interest" and "teaching process" were identified. According to the data obtained from the opinions of the teacher candidates, the third theme of the research, "Experiences", was formed. Within the scope of the theme of the experience, categories of "visit to a special education school" and "participation in The Scientific and Technological Research Council of Türkiye (TÜBİTAK) project training" were created. According to the data obtained from the teacher candidates, the theme of SSCC and mainstreaming was reached, and under this theme, the categories of "SBÖP as a structure that transfers knowledge", "SSCC as a structure located in life" and "out of scope" were formed. The last theme of the research, which emerged from the answers obtained from teacher candidates, was the theme of expectations, which consisted of the categories "expectations for the undergraduate program", "expectations for the curriculum" and "expectations for the education of individuals with special needs".

In the study, teacher candidates explain the concept of mainstreaming/integration in integration, equality, and special education categories. When the codes developed for these categories are examined, the fact that the teacher candidates consider the concepts of mainstreaming/integration as integration into society, equality, and special education suggests that they need more knowledge about this subject. It is also seen that teacher candidates need to include integration in their opinions. Teacher candidates' insufficient knowledge about mainstreaming/integration will likely prevent the social acceptance of children with special needs and will also make it difficult for them to receive quality education. In parallel with this research, studies in the literature show similar results (Aker, 2014; İlk & Açıkalın, 2019; Karabulut, Uçar, Yılmaz & Uçar (2021); Karasu-Avcı & Ketenoğlu Kayabaşı, 2023; Öztürk & Akdal, 2022). On the other hand, in some studies conducted with teacher candidates in the literature, it has been stated that the Special Education course has positive contributions for teacher candidates and that social studies teacher candidates have high awareness of children with special needs (Hacısalıhoğlu-Karadeniz, 2017; Karasu-Avcı & Ketenoğlu-Kayabaşı, 2023). Additionally, Demirezen and Akhan (2016) found that social studies teachers know the importance of inclusive education in learning and teaching and show interest in students with special needs. However, the fact that teachers do not know precisely what they should do prevents them from performing at the desired level. When the category of expectations for the education of individuals with special needs is examined, it is seen that codes for extra effort and qualified education are formed. Based on the research results, the researchers list the following suggestions. It is recommended that the courses covering special needs and mainstreaming/integration education should be increased in SSCC and their content should be practice-based. It is recommended that Social Studies teacher candidates be supported to conduct studies based on specific needs in the student projects and activities in which they are involved or plan to participate.